

Záverechná správa

EFOP-5.2.2-17-2017-00023 „Od
verejnoprospešných prác na primárny trh
práce”

SZÉCHENYI

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Úvod

Programy verejných prác v Maďarsku získali na hodnote počas hospodárskej krízy v roku 2008 a pre maďarskú vládu po roku 2010 sa stali jedným z najdôležitejších aktívnych nástrojov trhu práce. Vláda na jednej strane očakávala od nich, že nezamestnaní výmenou za finančnú podporu budú vykonávať užitočné aktivity, na druhej strane, že prostredníctvom verejných prác si zachovajú a / alebo získajú potrebné zručnosti a kompetencie, a budú schopní sa v dlhodobom horizonte umiestniť na primárnom trhu práce.

V rámci projektu s názvom "Z verejnoprospešných prác na primárny trh práce" (EFOP-5.2.2-17-2017) Národné združenie tranzitného zamestnávania uskutočnilo výskum zameraný na odhalenie oblastí v ktorých program zamestnanosti splnil svoje funkcie a v ktorých menej, respektívne v tejto súvislosti, na ktoré vrstvy nezamestnaných mal program aký účinok. Zároveň sme sa snažili prispieť k objasneniu ukazovateľov, pomocou ktorých možno merať úspech jednotlivých programov.

Základným dôvodom výskumu je, že politické ako aj odborné posúdenie programov verejnoprospešných prác nie je jednoznačné. Na úvod spomenieme iba jeden faktor: ročne len približne 5 až 10% účastníkov verejno-prospešných prác v celoštátnom priemere prestupuje na primárny trh práce, pričom okrem nezamestnanosti neustále narastá aj nedostatok pracovnej sily .

Vo väčšine európskych krajín sú programy verejno-prospešných prác relatívne málo významné a majú tendenciu byť iba jednou alternatívou k iným aktívnym nástrojom trhu práce. V mnohých krajinách sú v útlme a uprednostňujú sa iné intervencie. Rast podobný Maďarsku sa v posledných rokoch pozoroval iba v Lotyšsku. Viacerí maďarskí odborníci uvádzajú, že dlhodobé účinky programov verejno-prospešných prác sú skôr negatívne (Kálmán, 2015) , pretože sú iba dočasným riešením a nie sú vhodné na zníženie dlhodobej trvalej nezamestnanosti (Scharle, 2015) . Postupy sa v jednotlivých krajinách veľmi líšia, krajiny sa snažia nezamestnaných zamestnávať rôznymi spôsobmi, čo naznačuje, že programom chýba aj jednoznačne ideálna verzia.

V tomto príspevku najskôr stručne predstavíme skúsenosti z predchádzajúceho výskumu verejno-prospešných prác, potom samotné výsledky nášho vlastného výskumu a nakoniec skúsenosti zo susednej krajiny, Slovenska, ktoré sa kombináciou dvoch systémov líšia od našich skúseností.

Ciele a regulácia verejno-prospešných prác

Súčasný právny rámec pre verejno-prospešné práce je stanovený v zákone CVI, z roku 2011, ktorý ustanovil jednotnejší rámec pre túto formu zamestnávania. Hoci zo zákona sa to nedá vyčítať , ale v porovnaní s minulosťou zmenil sa aj úmysel vlády : cieľom sa stalo čo najväčšie zapojenie nezamestnaných. Za týmto účelom, sa presmerovaním dodatočných finančných zdrojov nielen zvýšil počet verejno-prospešných pracovných miest, ale aj pritvrdili dôsledky odmietnutia takejto práce : ak nezamestnaný odmietne účasť na tejto práci, je automaticky vymazaný z evidencie uchádzačov o prácu, takže stráca svoje doteraz vyplácané príspevky.

Podľa domovskej stránky Ministerstva vnútra MR je verejno-prospešné zamestnávanie dotované tranzitné zamestnávanie, ktorého hlavným účelom je dostať pracovníkov verejno-prospešných prác späť na primárny trh práce. Tomu môžu pomôcť aj cieľené školenia, ktoré sa podľa zákona považujú za verejno-prospešné pracovné vzťahy.

Zákon vymedzil štyri typy programov : národný program verejno-prospešných prác, národný pilotný program pre začínajúce podniky, dlhodobejšie verejno-prospešné zamestnávanie, alebo pilotný program pre začínajúce okresy. Toto rozdelenie odráža skôr administratívne a finančné aspekty, než obsah verejno-prospešných prác[1]. Programy vytvárajúce pridanú hodnotu, t.j. , ktoré idú nad rámec jednoduchých verejno-prospešných prác, patria medzi inicializačné programy.

Vládny program verejno-prospešných prác, ktorý bol v Maďarsku po roku 2011 reorganizovaný, bol vládou jednoznačne určený ako prechodné riešenie a podľa toho sa reorganizovali pravidlá týkajúce sa dávok a miezd vo verejno-prospešných prácach, čím sa podnetili nezamestnaní, aby začali vykonávať verejno-prospešné práce, respektíve, aby z nich prešli na primárny trh práce. Oproti vyplácaným dávkam v nezamestnanosti sa zvýšili teda mzdy verejno-prospešných prác, ale sú výrazne nižšie ako súčasná minimálna mzda. Zvýšenie verejných výdavkov na program tiež naznačuje šírenie programu.

Tab. 1

Výdavky na verejno-prospešné práce (realita 2009 - 2012, plán 2013 - 2014)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Výdavky na verejno-prospešné práce, (v miliardách HUF)	59,4	101,1	66,1	132,2	153,8	231,1
v % vyjadrení predchádzajúceho roka		170	65	200	116	150
Aktívna podpora v širšom ponímaní bez VP prác v Mld Ft		85,4	64,5	79,9	95,3	103,3
Podpora pre nástroje aktívneho trhu práce		43,8	30,9	26,8	33	32
Predbežné financovanie a spolufinancovanie EÚ		41,6	33,6	53,1	62,3	71,3
verejno-prospešné práce/ (aktívne nástroje +EÚ)		1,2	1,0	1,7	1,6	2,2

Zdroj: (Cseres-Gergely & Molnár, 2014)

Existujú viaceré ďalšie opatrenia na uľahčenie zamestnávania pracovníkov verejno-prospešných prác na otvorenom trhu práce, napríklad vyplatenie zníženej mzdy počas trvania pracovného pohovoru alebo dočasné zamestnanie na primárnom trhu práce na dobu určitú 3 až 120 dní na základe zmluvy na dobu určitú. V tomto prípade má pracovník nárok ísť na neplatenú dovolenku a potom sa vrátiť do verejno-prospešného zamestnania. (Zákon o verejnom zamestnávaní, 2011) Okrem toho sa prijalo veľa ďalších opatrení na podporu zamestnanosti nezamestnaných, ktoré tu nie sú opísané, z ktorých majú prospech aj pracovníci vo verejno-prospešných prácach.

Skúsenosti zverejňovania zamestnávania v maďarskej odbornej literatúre

Literatúra na túto tému je mimoriadne bohatá, aj keď vezmeme do úvahy iba tú z posledných 10 - 15 rokov. Príspevky čiastočne analyzujú štatistické údaje, ale v mnohých prípadoch sú založené na menších štúdiách. Tieto štúdie vo veľkej miere prispeli k tomu, aby sa vnímali nielen údaje z verejno-prospešnej práce, ale aj samotný proces vrátane záujmov, krokov a problémov každého účastníka.

Táto téma vyvolala predovšetkým záujem ekonómov, najmä tých, ktorí sú vo všeobecnosti citliví na sociálne procesy.

Zamestnávateľi verejno-prospešných prác

V roku 2012 tvorili dve tretiny zamestnávateľov miestne samosprávy, ktoré zamestnávali tri štvrtiny zamestnancov formou verejno-prospešných prác. Podľa jednej štúdie (Nadácia Századvégskej politickej školy, 2016b) sa cirkev preto nezaujíma o verejno-prospešné programy, pretože s veriacimi aj bez nich môžu vyriešiť svoje pracovné požiadavky a záležitosti. Zlé zapojenie mimovládnych organizácií nebolo vysvetlené - väčšina odbornej literatúry sa vyhýba tejto téme, takže nie je známe, či je to zámerne, ich nedostatočnou odbornosťou alebo či ich podporovatelia vylučujú zo systému. Podľa inej štúdie neexistuje tradícia outsourcingu verejných úloh mimovládny organizáciám a ani mimovládne organizácie nie sú na to dobre pripravené (G. Fekete & Lipták, 2014), ale aj to môže zohrávať úlohu, že prevádzkovanie financovania systému je nepredvídateľné, čo môže, popri menších samosprávach spôsobovať problémy s likviditou aj mimovládny organizáciám. (Koltai & Kulinyi, 2013)

Pre samosprávy program predstavuje veľkú záťaž, ale prináša aj výhody (Nadácia Századvég 2016b). Jednak môžu samosprávy pomocou neplatenej alebo lacnej pracovnej sily vyriešiť také či onaké miestne problémy, na druhej strane to pre ne taktiež znamená určitý príjem alebo úspory. (Koltai & Kulinyi, 2013) .

Zamestnanci verejno-prospešných prác

Pri sčítaní zamestnancov verejno-prospešných prác prvou kľúčovou otázkou je či ich zaradíme medzi nezamestnaných alebo medzi zamestnancov. V maďarskej praxi do roku 2013 to bola prvá skupina, od roku 2014 druhá. Odborníci vo všeobecnosti súhlasia s týmto prístupom a zdôrazňujú, že pre niektorých pracovníkov v komunite verejno-prospešných by sa pre ich súčasný stav hodil skôr popis "nečinný" namiesto "nezamestnaný". Scharle (Scharle, 2016) považuje za účelné evidovať zamestnancov verejno-prospešných prác medzi zamestnancov s atypickou formou zamestnania.

Na ich spočítanie sa používa niekoľko ukazovateľov. Jedným z prístupov je spočítať počet ľudí, ktorých sa to týka, čo udáva počet ľudí vo verejno-prospešnom zamestnaní počas daného času (zvyčajne jeden rok). Priemerný počet, za danú časovú jednotku ukazuje priemerný denný počet účastníkov vo verejno-prospešných prácach, a tzv. počet epizód označuje počet ľudí zapísaných do verejno-prospešného zamestnania, ktorý je vyšší ako počet dotknutých, vzhľadom na to, že z rôznych dôvodov môže tá istá osoba vstúpiť do systému niekoľkokrát do roka. Údaje možno zbierať z dvoch systematických zdrojov: Národný úrad práce, neskôr z publikácií Ministerstva vnútra ako aj zo stručných prehľadov KSH.

Počet účastníkov verejno-prospešného zamestnania[2] bol významný už pred hospodárskou krízou v roku 2008, keď sa pohyboval medzi 100 - 150 000 osobami, a potom po kríze a neskôr po zmene vlády, začal rýchlo rásť a v roku 2013 už takmer dosiahol (G. Fekete) & Lipták, 2014) , a podľa iných zdrojov (Mode, et al., 2015) aj prekročil 400 tisíc osôb. Spolu s rastúcim počtom zamestnancov sa tiež zvýšila priemerná dĺžka zamestnania (dĺžka epizódy): v roku 2011 to bolo iba 3,9 mesiaca, ale nasledujúci rok sa zvýšila na 6,3 mesiaca. (Bakó & Molnár, 2016). Vyvrcholením vstupov bol rok 2014 (561 tisíc prípadov), potom sa nepretržite znižoval, v roku 2017 bolo podľa štatistiky zaregistrovaných už iba 328 tisíc vstupov (Ignits, et al., 2018) . Dáta jednoznačne ukazujú, že sektor verejno-prospešných prác po 2011 expanzii výrazne prispel k zlepšeniu maďarských ukazovateľov zamestnanosti.

Význam pilotných Start-up programov sa medzi zamestnancami líši, ale po niekoľkých rokoch dosiahol podiel mierne pod 40% priemerného počtu zamestnancov. Vzhľadom na počet vstupov má nižší počet účastníkov, čo naznačuje, že tu zamestnaní pracovníci sú vo verejno-prospešnom sektore stabilnejšie prítomní ako ostatní verejno-prospešní pracovníci .

Zdroj neoznačuje o aký typ údajov sa jedná. Na základe ich hodnoty je možné predpokladať, že ide o počet epizód.

Väčšinu verejno-prospešnej pracovnej sily, 55% v roku 2017, poskytujú tí, ktorí majú najvyššie základné vzdelanie. To už v princípe neumožňuje obsadiť pracovné miesta vyžadujúce vyššie zručnosti a vzdelanie, ale podľa literatúry rozhodujúcim nie je nedostatok vzdelania, ale nízky podiel verejných pracovných miest, ktoré si vyžadujú odbornú kvalifikáciu.

Verejno-prospešná zamestnanosť a odborná príprava

Literatúra o verejno-prospešnom zamestnávaní sa venuje odbornej príprave vo verejnom zamestnávaní v menšom, ale kritickejšom rozsahu, kritizuje jeho dumpingové spôsoby, nediferencovanie a neskúsenosť učiteľov v sektore vzdelávania dospelých. Autori štúdie z roku 2016 zistili, že zamestnávateľia nevysielajú účastníkov na vzdelávanie vo verejnom záujme, ale podľa ich vlastných záujmov. (Nadácia Politickej školy Századvég, 2016a) . Rolu zohráva v tom aj možnosť získania - donucovania finančných prostriedkov EÚ. Podľa niektorých výskumníkov kurzy v oblasti poľnohospodárstva a stavebníctva sú užitočné, pretože tam získané poznatky môžu byť použiteľné nielen pre primárny trh práce. (Tésits & Alpek B., 2014) . Podľa odbornej literatúry výhody verejno-prospešného zamestnávania z hľadiska krátkodobých a strednodobých návratov na trhu práce nie sú zrejmé. Dôvody sú zložité, počnúc stavom trhu práce, až po skutočnosť, že verejno-prospešní pracovníci dostávajú pre svoje zamestnanie len malú pomoc. Problémom sa javí aj to, že tento systém kombinuje pracovné , sociálne a ekonomické výhody, ktoré sa očakávajú od verejno-prospešnej zamestnanosti, bez rozlišovania medzi rôznymi príležitosťami pre jednotlivé skupiny verejno-prospešných zamestnancov a z toho odvoditeľné identifikovateľné očakávania.

Verejno-prospešní pracovníci a trh práce

Z výskumov vyplýva aj to, že mnohí ľudia z verejno-prospešných prác sa neusilujú o umiestnenie na otvorenom trhu práce, má to svoje komplexné dôvody. Niektorí nevidia svoje šance, iní nemôžu znášať časové ani finančné bremeno dochádzania do práce. Mnohí sú pripravení na požiadavky otvoreného trhu práce alebo majú rodinné povinnosti prípadne môžu byť nemocní. Možnosti príležitostnej práce popri verejno-prospešnej práci môžu tiež zohrávať úlohu pri rozhodovaní o tom, aby niekto opustil systém. (Messing & Molnár, 2011) .

Dopad verejno-prospešného zamestnania na návraty na trh práce je ťažké posúdiť, pretože organizácia pracovných záležitostí nezhrmažďovala nepretržité údaje o osude osôb, ktoré opúšťajú systém. V štatistike neexistuje ani presná metodika ohľadom výstupov z evidencie (Koltai & Kulinyi, 2013) . Rôzni odborníci na základe (v čase a priestore) protichodných údajov odhadujú, že od 5 do 10% pracovníkov vo verejno-prospešných prácach sa umiestni ročne na primárnom trhu práce. Podľa literatúry s nárastom času stráveného vo verejno-prospešných prácach sa postupne zhoršuje pomer umiestnenia, v čom zohráva svoju úlohu aj zloženie účastníkov verejno-prospešných prác (Cseres- & Gregory Molnar, 2014) . Podľa dotazníkového prieskumu takmer dve tretiny (62%) nesúhlasia s tvrdením, že zamestnanosť vo verejno-prospešných prácach je vhodná na riešenie dlhodobej nezamestnanosti. Nikde v odbornej literatúre sme nenašli informácie o vplyve vzdelávania počas verejno-prospešných prác na umiestnenie na trh práce/zamestnanosť.

Ekonomická úloha verejnej zamestnanosti

Podľa odbornej literatúry je možné označiť tri oblasti ekonomických cieľov: zníženie prevádzkových výdavkov samospráv, rozvoj infraštruktúry sídiel, respektíve podnikateľské činnosti. Väčšina výskumných pracovníkov zistila, že hospodárska funkcia verejno-prospešného zamestnávania v mnohých prípadoch dominuje cieľom organizátorov verejno-prospešných prác, a tomu podriaďujú sociálnu funkciu a funkciu pracovná sila -trh práce. Podľa Tésitsa a Álpa mali v princípe málo znevýhodnené sídla väčšiu šancu vytvoriť verejno-prospešné práce s pridanou hodnotou, pretože majú kvalifikovanú pracovnú silu, na ktorú sa mohli spoľahnúť. Z tohto dôvodu sa domnievajú, že programy na spustenie práce nemohli výrazne zlepšiť šance na dlhodobé zamestnanie. Pripúšťajú však, že na druhej strane ich účinok rozvoja sídiel [3] je jasne viditeľný. (Tésits & Alps B., 2014)

Z hľadiska hospodárstva sú verejno-prospešné práce často kritizované, že predstavujú silný zásah do fungovania hospodárstva a narúšajú trhové vzťahy, čo tiež ovplyvňuje zamestnaných. (Vágvölgyi & Szép, 2014)

Vláda považuje verejno-prospešné zamestnávania za prechodný zásah, a preto podporuje tie formy, predovšetkým vytváranie sociálnych družstiev, ktoré na princípe trhu môžu naďalej vykonávať niektoré z činností, ktoré sa v súčasnosti vykonávajú v programe verejno-prospešných prác, čím ich vlastne komercializujú. (Black & G. Liptak, 2014). Konverzia verejno-prospešných prác, alebo ich prežitie bez možnosti podpory, však je podmienené tým, aby daná aktivita bola dostatočne účinná (k čomu je však potrebné mať dostupné príslušné výrobné prostriedky a účinný výkon prác). To prvé sa za tie toky dosť zlepšilo, ale stále to nie je dostatočné. Bariérou sú nedostatočné finančné zdroje a zčasti nutnosť zamestnávať mnohých pracovníkov : efektívnejšie nasadenie techniky by vyvolalo potrebu znížiť počet pracovníkov. Vážnym problémom je aj to, že vyrábané výrobky nie sú skutočne

obchodovateľné, trhu schopné, ale sú vhodné na miestnu redistribúciu pre miestnu spotrebu. (Koltai & Kulinyi, 2013) , čo je z krátkodobého hľadiska pre miestne samosprávy výhodnejšie.

O výskume

Na začiatku nášho výskumu sme formulovali tieto tri výskumné otázky :

- 1) Zohľadňuje daný regulačný rámec pre verejno-prospešné zamestnanie dlhodobejšie potreby zamestnancov na trhu práce?
- 2) Aké príležitosti sa otvárajú pre zamestnávateľské organizácie v danom regulačnom prostredí na to, aby svojich vlastných zamestnancov vo verejne-prospešných prácach umiestnili na primárny trh práce ?
- 3) Jezluchiteľné umiestnenie pracovníkov vo verejno-prospešných prácach na primárnom trhu práce s udržaním aktivít vytvárajúcich hodnoty vo verejnom záujme?

Náš výskum je postavený zčásti na dotazníkovom prieskume a zčásti na rozhovoroch apriamom zbere dát. Počas dotazníkového prieskumu sme viedli rozhovor so 105-timi zamestnancami v riadiacej pozícii v 53 programoch. Dotazník bol primárne zameraný na zber skúseností a preferencie respondentov a na zhromaždenie skúseností s fungovaním programov. Vyvinuli sme dlhší a kratší variant dotazníka. Dlhší vyplňovala jedna osoba za daný program, kratšie aj viacero osôb zapojených do riadenia programu . Prieskum sa uskutočnil v prvej polovici roku 2019 a dotazník sa mohol vyplniť prostredníctvom dostupného internetového dotazníka.

V priebehu spracovania sme podľa špecifik otázok vytvorili niekoľko databáz. V dlhom dotazníku bola tabuľka, ktorá sa pýtala na maximálne desať aktivít daného programu verejno-prospešného zamestnávania, takže bolo možné považovať príslušné programy za prípady namiesto respondentov, takže namiesto 53 sme získali 152 prípadov. Kvôli neúplnému vyplneniu nemusia všetky otázky vždy dosiahnuť počet vyplňujúcich osôb. Dáta dotazníkov sú zhrnuté v nasledujúcej tabuľke [4] .

³ Podľa literatúry sa zdá, že tento rozvoj osídlenia súvisí najčastejšie s údržbou infraštruktúry osídlenia, takže ide skôr o aktivitu podporujúcu chod samosprávy, než o skutočný rozvoj, hoci údržba životného prostredia skutočne naznačuje aj rozvoj.

⁴ Databázy boli vytvorené na základe žltých buniek.

Dotazník poskytuje základ pre výskum založený na rozhovoroch, ale sám o sebe poskytuje iba obmedzené možnosti pre analýzu. Z dôvodu relatívne malej veľkosti vzorky, ako aj z dôvodu nedostatočnej reprezentácie vzoriek nie je vhodný pre korektný, odborný, číselný popis verejno-prospešných prác. Tento prístup bol čiastočne vedomý, ale súčasne mnohí z opýtaných vodcov túto úlohu nevykonali, čo tiež narušilo model.

Ťažisko nášho výskumu bolo zamerané na údaje z rozhovorov. Primárne sme sa zamerali na obce zapojené do programu Štart, pretože tieto programy prekonal jednoduché verejno-prospešné úlohy. Pri výbere miest sme sa snažili identifikovať verejno-prospešné programy v rôznych fázach. Vybrané lokality pokrývajú hlavné oblasti krajiny, ale dôležitejšie a dôraznejšie sú zastúpené tie oblasti, kde je verejný trh práce rozšírenejší (severná veľká planina, severné Maďarsko, južné Zadunajsko).

Celkovo sme uskutočnili 30 rozhovorov v 14 lokalitách, väčšinou s miestnymi manažérmi verejno-prospešných programov, v niektorých prípadoch s ich podriadenými a komunitnými pracovníkmi.

Okolnosti verejno-prospešného zamestnania

Cieľ samospráv - podľa vedúcich programov a starostov obcí bol väčšinou dvojaký. Na jednej strane poskytovanie vyššieho príjmu miestnym obyvateľomnež sú znížené dávky v nezamestnanosti, aspoň dovtedy kým si nenájdu prácu na primárnom trhu práce, a na druhej strane zlepšenie čistoty, pohodlia a zvýšenie úspor obce prostredníctvom verejno-prospešnej práce. Každý z našich opýtaných zdôraznil prechodovosť programu, a fakt, že sa s radosťouuzriekne samosprávnych, komunitných výhod v prípade, ak si ich pracovníci zamestnajú vo verejno-prospešných prácach nájdu prácu na primárnom trhu práce.

V dvoch sídlach sme identifikovali širšie ciele, ako sú uvedené vyššie. V jednom z nich bolo vážne sformulované to, že vedomosti získané prostredníctvom zamestnania vo verejno-prospešných prácach by mohli využívať pracovníci vo vlastných domácnostiach, zatiaľ čo v druhom cez poskytovanie komplexnej pomoci mohli pomôcť pri integrácii osôb do spoločnosti. S vedomým hospodárskym rozvojom sme sa stretli iba v jednom sídle. Tu uvažovali nielen o riešení vyššie uvedených primárnych problémov, ale aj o komplexnom rozvoji osídlenia. To viedlo k úspešnému sociálnemu družstvu.

Realizované aktivity v rámci programu "Štart"

Vyhlásené výzvy umožnili realizáciu širokej škály aktivít, čo na povrchný pohľad viedlo k veľmi pestrému spektru aktivít. Pri hlbšom a podrobnejšom skúmaní, vidíme, že pestrosť aktivít dosahujú iba niektoré programy verejno-prospešných prác. Niektoré programy nepresahujú alebo sotva presahujú produkciu ošípaných, hydiny a zeleniny, prípadne doplnené o niektoré menej bežné, ale nie zvlášť inovatívne činnosti (výroba semien krmovín, stavebníctvo, cestoviny, zámočníctvo, stolárstvo, šitie). Chovom ošípaných, hydiny a pestovaním zeleniny sa venujú v dvoch tretinách navštívených dedín. Nedostatok rozmanitosti je spôsobený najmä uprednostňovaním miestneho využívania miestnych výrobkov a modelov miestnej spotreby, a súvisí aj so zväčša manuálnymi činnosťami, ktoré sú často nedostatočne kvalifikovanou pracovnou miestnou silu vykonávateľné. Niektorí tvorivejší organizátori verejno-prospešných prác sa snažili nájsť medzeru na trhu a vyrábať výrobky, ktoré sú tomu prispôsobené. V chove zvierat, ide napríklad o chov kôz, oviec, mangalic, pštrosov a prepelíc, chov včiel av rámci rastlinnej výroby sme sa stretli s bobuľovínami, rakytníkmi, hubami, bylinkami, ktorých spracovanie poskytuje ďalšie možnosti.

V rámci nášho dotazníkového prieskumu sme identifikovali 152 aktivít, ktoré boli zoskupené do 12 skupín. Na základe toho sa vynárajú tri alebo štyri hlavné činnosti, z ktorých najväčší podiel má znaky udržiavania verejného prostredia. Podľa nášho prieskumu ponúknutá práca v mnohých prípadoch ani dokonca nepresahuje vysvetlenú alebo pomocné práce, aj keď štatistiky ukazujú, že nielen nekvalifikovanej vrstvy spoločnosti sa týka verejno-prospešná práca. Samozrejme neočakáva sa, že systém bude brať do úvahy odbornú kvalifikáciu každého človeka, ale skôr to, že berúc do úvahy ich kvalifikáciu sa ľuďom ponúkne

kvalifikovaná práca, ktorú sú pracovníci vo verejno-prospešných schopní naučiť sa vykonávať.

Využitie výrobkov

Výrobky vyrobené v rámci programu Štart sa môžu použiť na interné inštitucionálne použitie alebo sa môžu voľne predávať. Najdôležitejšou podmienkou toho druhého, aby bol na ne dopyt a aby z hľadiska ceny kvality boli konkurencieschopné. V prípade potravín sa takisto vyžaduje, aby výroba a / alebo konečný výrobok spĺňali normy bezpečnosti potravín. Cena zvyčajne nie je problémom, pretože štát znáša všetky alebo podstatnú časť nákladov na mzdy a dokonca aj veľkú časť investičných nákladov. Hlavným problémom je kvalita, najmä záruka stabilnej kvality, pretože v prípade poľnohospodárskych výrobkov je výroba veľmi zraniteľná voči prírodným silám a pre všetky výrobky závisí aj od spôsobilosti pracovnej sily a disciplinovanému výkonu práce. Splniť normy bezpečnosti potravín je tiež ťažké, pretože dostupná technológia to málokedy spĺňa. Vytvorenie výberu a nájdenie zákazníkov tiež nie je ľahké, pretože mnoho lokalít nemá alebo si nemôže dovoliť zamestnať na to primerane kvalifikovaného a skúseného špecialistu.

To všetko viedlo k výrobe miestne využiteľných výrobkov, čo tiež znamenalo menšie riziko. Je síce pravda, že miestny trh je obmedzený, ale stabilný. V mnohých prípadoch je miestne použitie doplnené predajom malých ad hoc množstiev výrobkov, zvyčajne na trhoch, veľtrhoch alebo v menších obchodoch. Potenciálny príjem pre malé osídlenie však môže byť stále dosť významný, bez štátnej podpory je však ťažko možné rozšíriť a udržať výrobu, čo sťažuje premenu verejno-prospešnej zamestnanosti na podnikanie.

Účastníci

Zloženie pracovníkov vo verejno-prospešnom sektore do značnej miery závisí od širšej oblasti trhu práce, od dostupnosti pracovísk, od mobility zamestnancov a ich ochoty pracovať. V priaznivejších oblastiach trhu práce a pri relatívne mobilných pracovníkoch zostávajú v systéme iba tí, ktorí sú neumiestniteľní na trh práce a tí, ktorí vôbec nechcú pracovať dlhodobane a dočasne.

Zamestnávanie na miestach odľahlých od pracovísk je výrazne ovplyvnené možnosťami verejnej dopravy. Ľudia žijúci pozdĺž hlavných dopravných koridorov majú v niektorých prípadoch väčšiu šancu na to, aby ich zamestnávateľia prepravili do práce a z práce. Ak to však nie je, cestovné náklady sú hlavným odrádzajúcim faktorom, ktorý zamestnávateľia nie sú vždy ochotní na seba, napriek právnym predpisom, prevziať.

Väčšinu osôb vo verejno-prospešnej práci tvoria ženy, ktoré sú v mnohých prípadoch zodpovedné aj za výchovu detí a starostlivosť o chorých, starších členov rodiny, a preto nie sú schopné pracovať na odľahlom mieste alebo v prísnom pracovnom režime. Ďalšou bariérou je aj používanie rodinného automobilu, ktoré využíva spravidla hlava rodiny, čo je finančne logická voľba z dôvodu maximalizáciu celkového príjmu rodiny a tiež z dôvodu lepšieho zárobkového potenciálu mužov.

Starší ľudia sú tiež nadmerne zastúpení, ktorí menej investujú do svojich pracovných schopností a v mnohých prípadoch sa už aj ich zdravie zhoršilo. V každom prípade choroba

spôsobuje veľa problémov, pretože systém posudzovania pracovných schopností nie je v súlade s realitou a vyhlasuje práceschopných aj takých, ktorí prácu zodpovedajúcu aspoň ich kvalifikácii určite nemôžu vykonávať. V systéme je aj veľmi vysoký podiel ľudí s rôznymi duševnými chorobami.

Medzi pracovníkmi verejno-prospešných prác je významne prítomná taká vrstva, ktorá síce zo všetkých hľadísk by bola vhodná na umiestnenie na primárnom trhu práce, ale preto, že tam by boli veľmi zraniteľní, neodvážia sa akceptovať s tým súvisiace riziko. V tejto súvislosti treba tiež poznamenať, že ešte stále existujú podniky, ktoré len dovedy zamestnávajú bývalých pracovníkov verejno-prospešných prác, kým nevyčerpú s tým súvisiacu dotáciu alebo pokiaľ sú povinní tak urobiť zo zákona.

Funkcie verejno-prospešného zamestnávania

Sociálna funkcia

Samotné mzdy vo verejno-prospešnom sektore nie sú vhodné ani len na dosiahnutie postavenia "čestnej chudoby", čo vyvoláva vážny problém v tých rodinách, kde žiadny člen rodiny nepracuje na primárnom trhu práce. Nízke mzdy verejno-prospešných prác by mali smerovať zamestnaných k primárnemu trhu práce, ale - ako sme videli- má to mnoho prekážok. V súlade s tým, systém nie je pre každého schopný vyvolať sociálnu inklúziu.

Nízke mzdy verejno-prospešných prác však majú aj ďalší účinok: majú vplyv na výkonnosť a mnohí vedúci programov to dobre vedia, a pri takýchto nízkych mzdách nepovažujú za etické vyžadovať vyššiu pracovnú výkonnosť. To zasa ovplyvňuje posudzovanie pracovníkov verejno-prospešných prác : mnohí ich považujú za nespôsobilých na prácu, hoci nie málo z nich sa občas ponúkanej príležitostnej práci intenzívne venuje.

Na základe nášho dotazníkového prieskumu je zrejmé, že respondenti očakávali v prvom rade prospech pre pracovníkov v programoch verejno-prospešnej zamestnanosti, popri tom sa však ako konečný výsledok sa dosahuje skôr profit pre samosprávu.

Návrat na trh práce

Pokiaľ ide o opätovné začlenenie na trh práce, existujú dva oblasti, v ktorých sa dosiahol pokrok: na jednej strane sa ľudia vedú k pravidelnosti a na druhej strane začlenenie pomáha pri prispôbovaní sa pracovným podmienkam. Pre nezamestnaných krátkodobo zamestnaných vo verejno-prospešných prácach toto nemá žiadny alebo skôr preventívny účinok, t.j. verejno-prospešné práce ich pripravujú na pracovné podmienky na trhu práce. Pre najzraniteľnejších na samom dne spoločnosti je však pokrok márný, v mnohých prípadoch často nedostatočný na to, aby vstúpili na primárny trh práce alebo aspoň sa udržali na takom mieste. Väčšina opýtaných manažérov v tejto súvislosti uviedla pracovnú náročnosť a nedostatok zodpovednosti za vykonanú prácu.

Je to spôsobené skutočnosťou, že systém neumožňuje diferenciaciu miezd, ktorá tlačí pracovný výkon smerom k pracovníkom s nízkou intenzitou práce. Manažéri programu tento problém sa snažia premostiť tak, že na podobný výkon sa snažia prideliť vhodného človeka a / alebo pracovnú skupinu. Nevýhodou však je, že odtrhnuté vrstvy zo systému sú segregované so všetkými dôsledkami.

Účelom odborného vzdelávania má byť uľahčenie opätovného začlenenia do primárneho trhu práce. Zdá sa, že jeho spustenie je nepravidelné a jeho časový rozvrh nie je v mnohých prípadoch priradený k vykonávanej práci a ich obsah nie je v súlade s potrebami, potenciálom a kvalifikáciou pracovníkov, ani s pracovnými príležitosťami, ktoré ponúka trh práce. Z dotazníkového prieskumu vyplýva, že každá činnosť zriedka zahŕňala všetky školenia, ktoré by slúžili na prehĺbenie vedomostí alebo odborné napredovanie.

V posledných rokoch sa systém posunul smerom k odbornému vzdelávaniu, je však typické, že ľudia žijúci v jednotlivých menších oblastiach absolvujú rovnaké školenie, ale trh práce v tejto oblasti nevyžaduje také množstvo odborníkov v oblasti, pre ktorú sú vyškolení. Keďže ľudia s nízkou kvalifikáciou všeobecne nepovažujú vzdelávanie za dlhodobú investíciu a sú motivovaní učiť sa iba vtedy, ak to má pre nich priamy prínos, ale v mnohých prípadoch sú nútení učiť sa pod externým tlakom, môže to potom ovplyvniť aj ich motiváciu k vzdelávaniu. Keďže vzdelávanie získané prostredníctvom programu nie je odmeňované systémom verejno-prospešných prác vyššími mzdami, učenie je v očiach mnohých úplne zbytočné.

Zároveň existuje úzka, ale významná vrstva, ktorá využíva každú príležitosť na vzdelávanie. Robí to však preto, že je ochotnejšia študovať ako pracovať a nemusí nevyhnutne hľadať zamestnanie so vzdelaním, ktoré získal. Ďalším problémom je to, že školiace kurzy nie sú na seba naviazané z hľadiska obsahu, takže veľa získaných kvalifikácií vedie k rozdrobeným znalostiam.

Aj keď je dopad vzdelávania na trh práce veľmi sporný, o to silnejší je viditeľný účinok - pozitívny efekt jednotlivých tréningov hmatateľný v každodennom živote, čiže - v domácnosti, v ekonomike domácnosti.

Funkcia opätovného začlenenia na trh práce programu verejno-prospešných prác je výrazne obmedzená skutočnosťou, že pracovníci nedostatočne získavajú spôsobilosti potrebné na zamestnanie. Podpora pri hľadaní zamestnania je síce neoddeliteľnou súčasťou systému, ale od tohoto sotva poskytuje viac. Je tu tiež zásadný nedostatok identifikácie problémov, nehovoriac o riadení riešenia problémov. Požiadavka na to nie je formulovaná organizátormi verejno-prospešných prác, ktorí zjavne také kompetencie nemajú. V systéme nie sú oslovené také organizácie a odborníci, ktorí by boli schopní zvládnuť jednotlivito ale skôr komplexne riešenie zdravotných, duševných, socializačných, vzdelávacích, atď. problémov.

Vážnym problémom je skutočnosť, že medzi verejno-prospešnými prácami a prácou na primárnom trhu práce je veľká medzera a mnoho ľudí, najmä nízkokvalifikovaných a dlhodobo nezamestnaných, nemôže túto medzeru preklenúť. Najúspešnejšie školenia sú tie, ktoré začali samosprávy. Či už tak, že vedome hľadajú kurzy pre svojich pracovníkov, alebo sa snažia lobiť za spustenie správneho školenia od vládnych orgánov. Hlavným dôvodom úspechu je to, že za iniciatívami je cieľ rozvíjať verejno-prospešné práce do podnikania, čo je nielen dôležité pre zamestnávateľa, ale poskytuje aj dobré vyhliadky pre zapojených pracovníkov.

Ekonomická funkcia

Pri pohľade na celú škálu aktivít realizovaných v oblasti verejno-prospešnej zamestnanosti možno súvisiace ekonomické ciele v oblasti verejno-prospešnej zamestnanosti rozdeliť do nasledujúcich typov:

1. Zníženie komunálnych výdavkov prostredníctvom takých produktov a služieb, ktoré by určite museli kúpiť, ak by neboli dostupné vo verejno-prospešnej sfére.
2. Výrobky a služby zlepšujúce príjmovú situáciu obyvateľstva v sídlach. Tie, ktoré sa predávajú na miestnej úrovni za výhodnejšiu cenu, ako je trhovú cenu, čo tiež vytvára príjem pre organizátora verejno-prospešných prác.
3. Také činnosti, ktoré by obce mali skutočne vykonávať, ale pri nedostatku zdrojov neboli, alebo boli vykonávané menej často, alebo v nižšej kvalite.
4. Výrobky, ktoré zlepšujú kvalitu života v obci a obyvateľstva, ktoré ak by neboli, by si ich vôbec nekúpili alebo spotrebovali by iné menej kvalitné výrobky.
5. Investície zlepšujúce kvalitu života sa líšia od tretieho typu, tým, že tu nehovoríme iba o príležitostnej výhode, ale o investícii, ktorá pôsobí v dlhodobom horizonte, a tak slúži aj pre budúcnosť.
6. Činnosti, ktoré vytvárajú dlhodobé účinky, ktoré podporujú rozvoj osídlenia, vedú buď k budovaniu budúcich príjmov alebo k zníženiu výdavkov.

Vykonávanie týchto činností vyvoláva množstvo ekonomických otázok, ktoré ovplyvňujú aj celkovú - ekonomickú - efektívnosť programov.

- pomocou štátnej pomoci lacno vyrábané produkty (1 a 2 typu) sú síce bezprostredne výhodné rovnako pre obce alebo obyvateľstvo, ale stlačia dopyt po podobných výrobkoch a službách produkovaných inými výrobcami, poskytovateľmi služieb, čo znižuje príjmy aktuálnych výrobcov, poskytovateľov služby, a v danom prípade môžu viesť k stratám pracovných miest a bankrotom podnikov. To môže byť zvlášť problém, najmä ak nedostatok objednávok ovplyvňuje miestnych výrobcov a poskytovateľov služieb.
- Ak verejno-prospešná práca realizuje povinné úlohy obce, ale nie je hradená obcou, znamená to, že na jednej strane dôjde k strate príjmu zamestnancov (keďže niekto by mal namiesto minimálnej mzdy verejno-prospešnej práce na tom pracovať zaaspoň minimálnu mzdu), na druhej strane neznamená to ani príjmový prebytok na miestnej úrovni. V takýchto prípadoch dochádza len k prerozdeleniu zdrojov a úspory sa neuskutočňujú lokálne, ale na úrovni štátneho rozpočtu.
- Ak verejno-prospešní pracovníci vykonávajú úlohy, ktoré mal organizátor verejno-prospešných prác (alebo ktokoľvek) kúpiť alebo mal dať urobiť (ale ešte doteraz neurobil - typ 3), potom môžeme hovoriť v krátkodobom horizonte iba o racionálnej činnosti, v dlhodobom horizonte je možné taký istý problém identifikovať ako v predchádzajúcom prípade.
- V prípade činností typu 1-3 je v plnej miere pravda, že vyprodukované činnosti, poskytované služby sa vykonávajú nielenže za mzdy trhu práce, ale aj za ďaleko nižšie verejno-prospešné mzdy ako je minimálna mzda a preto sú úspory čiastočne spôsobené potlačenými zníženými mzdami. Toto je právne ako aj eticky problematické, na druhej strane - so spätnou väzbou na intenzitu práce - to načrtáva rozsiahlu cestu rastu, ktorá určite z dlhodobého hľadiska nie je prospešná pre hospodárstvo.

- V prípade výrobkov pre zlepšenie kvality života (typ 4) posun spotreby smerom ku kvalite bude v každom prípade viesť k miestnému zvýšeniu spotreby, čiže k zisku aj keby v prípade substituovaných produktov je možné nastoliť vyššie uvedené otázky.
- Súčasný systém verejne-prospešného zamestnávania úplne znepríehľadňuje určovanie toho čo daný produkt alebo služba stojí na trhu a ako hospodárne je ich zadováženie. Mzdy nie sú trhové mzdy, režijné náklady verejno-prospešných prác nie sú viditeľné a predaj sa (typicky) neuskutočňuje za trhové ceny. Tento systém je sotva vhodný na to, aby nás previedol k otvorenému trhu výroby a služieb.
- Najmenej problémov vidíme v činnostiach 5. a 6. typu, ktorých víťazom je jednoznačne daná obec. V tomto prípade je otázka použitia nižších miezd ako minimálna mzda druhoradá (hoci nastoliteľná !), z dlhodobého hľadiska pre danú obec - a teda vo veľkej miere aj pre jej obyvateľstvo poskytuje zjavné výhody, premeniteľné na príjem a to je globálne (národne) užitočné.

Ekonomickú funkciu verejno-prospešných prác samozrejme nemôžeme odtrhnúť od sociálnej funkcie a funkcie trhu práce, čiže aj z ekonomického hľadiska nevýhodný systém sa vyplatí prevádzkovať, avšak je potrebné súčasne vidieť že iba časť činností sa vyplatí z hospodárskeho hľadiska v rámci verejno-prospešných prác dlhodobo udržať. Niektoré problémy naznačujú, že navštívené programy sa uvádzali na trh iba zriedka. Výrobky ani programy nie sú obchodovateľné a na mnohých miestach sa o to ani neusilujú, pretože nevidia podmienky na to alebo z dôvodu donútenia (nedostatok zdrojov) alebo z dôvodu výhod (úspor) sa usilujú vyrábať iba pre svoje vlastné použitie. Dodajme tiež, že hospodársky podnik je riskantnou činnosťou, a to je niečo, čo miestne samosprávy nie reálne zvládajú alebo chcú podniknúť. To všetko vo výraznej miere brzdí transformáciu verejno-prospešných programov na sociálne družstvo. Aj keby to bol oveľa flexibilnejší systém ako verejno-prospešné zamestnávanie, aj keby to malo priaznivý vplyv na miestne hospodárstvo.

Maďarský a slovenský systém verejno-prospešných prác [5]

V tomto materiáli nemáme v úmysle predstaviť slovenský systém verejno-prospešných prác, predpokladajúc, že čitatelia ho poznajú, chceme iba zdôrazniť rozdiely medzi týmito dvoma systémami a ich účinkami. Tieto dva systémy sú založené na rôznych filozofiách. V slovenskom systéme je váha verejno-prospešných prác výrazne nižšia ako v Maďarsku: má menej účastníkov a pre tých je to iba čiastková práca s 32 hodinami práce mesačne. Jeho funkciou sú verejno-prospešné činnosti pre všeobecný prospech a neočakáva sa od neho začlenenie do trhu práce. V neposlednom rade aj preto, že krajina je rozdelená na dve časti, pokiaľ ide o trh práce: v západnom regióne je dosť pracovných miest, takže je tu len málo nezamestnaných, málo verejno-prospešných miest, ale na východe majú nezamestnaní malú šancu nájsť si zamestnanie na otvorenom trhu práce.

V dôsledku decentralizácie systému verejno-prospešných služieb zadefinujú miestne samosprávy hlavne Rómov do verejno-prospešných prác, zatiaľ čo v mnohých prípadoch iné etnické skupiny dostávajú bezplatnú pomoc. Samotná náplň práce má väčšinou charakter udržiavania / obnovy čistoty, takmer neexistuje produktívna činnosť.

Systém zároveň kladie veľký dôraz na rozširovanie zamestnanosti, predovšetkým na pomoc podnikom. Hlavnou prekážkou je však to, že zaostávajúce regióny podnikatelia ťažko osídľujú v nemalej miere z dôvodu nízkej kvalifikácie nezamestnaných. Zdá sa, že rozšírenie sociálnych podnikov, ako sú maďarské sociálne družstvá, podlieha podobným obmedzeniam

ako v Maďarsku, prinajmenšom v tom ohľade, že v dotknutých oblastiach je len málo odborníkov, ktorí sú schopní takto podnikať: jednak by mali vedieť podnikať a jednak v záujme rozbehu podnikania a získania potrebných externých zdrojov byť doma v otázkach získavania grantov [6] .

⁵ *Popis slovenských skúseností vychádza z odbornej literatúry a výskumu Gábora Lelkesa.*

⁶ *Vjednej lokalite navštívenej autorom sme zistili, že takýto sociálny podnik by sa mohol úspešne začať iba vtedy, ak by okrem vytvoreného konceptu mohol komplexne využívať možnosti podpory, to znamená, že by si mohol na prepojené aktivity získať podporu z rôznych fondov.*

Na základe toho sa zdá , že maďarský systém je omnoho sofistikovanejší, aspoň pokiaľ ide o jeho ciele, a má oveľa väčší potenciál na zlepšenie zamestnateľnosti znevýhodnených nezamestnaných ľudí. Z dôvodu odlišností je nemožné porovnávať tieto dva systémy z hľadiska nákladov ani efektívnosti. To, čo je možné povedať je, že prepracovanejší systém v Maďarsku nie je dostatočne vyvinutý, aby pomohol tým najviac vylúčeným, jeho vysoko centralizovaná prevádzka a chýbajúce doplnkové služby sú menej vhodné na riešenie špecifických problémov, môže tak iba obmedzene plniť svoju funkciu, a súčasne je možné v ňom pozorovať aj známky plytvania.

Zhrnutie

Systém sa v zásade zameriava na dve veci: na jednej strane na morálno-filozofický prístup k zabezpečovaniu pracovných miest pre nezamestnaných namiesto podpory, na druhej strane na to, aby na miestnej úrovni v rámci verejno-prospešných činností realizované činnosti boli ziskové. Od prvého priblíženia očakávajú, že pracovníci verejno-prospešných prác vybavení kompetenciami trhu práce ľahšie vstúpia na trh práce. Skúsenosti ukazujú, že tento účinok je výrazne obmedzený. Pre relatívne dobre situovaných, ktorí len nedávno vypadli z trhu práce, to podmienenečne môže fungovať a určite hrá úlohu v tom, že pri najbližšej príležitosti sa s vážnou šancou títo vedia vrátiť na trh práce.

Pre najviac vyčlenených však verejne-prospešná práca sotva ponúka túto šancu. Odborná príprava nie je prispôsobená (často nie skutočne viditeľným) potrebám trhu práce, ani individuálnym ambíciám a príležitostiam. Ich príprava na vzdelávanie sa nezdá byť dostatočná, táto veľmi rôznorodá cieľová skupina by si vyžadovala mnohorakú pomoc, ale systém je na to necitlivý. Je príliš byrokratický, príliš neosobný. Manažéri programov verejno-prospešných prác reagujú s rôznymi stupňami citlivosti na ľudské problémy, nie sú však profesionálmi a nemajú ani zdroje na ich riešenie. V závislosti od ich citlivosti sa touto záležitosťou zaoberajú buď empaticky, alebo bez toho, aby si uvedomili podstatu problému alebo potrebu zasiahnuť, jednoducho len „popíšu“, tu spomenuté fakty, ale nemôžu ponúknuť riešenie.

Zdá sa, že je vážnym problémom, že v systéme existujú pracovníci vo verejno-prospešných činnostiach, ktorí sa kvôli svojmu rodinnému, zdravotnému alebo duševnému stavu nemôžu dostať na primárny trh práce a nemôžu z dôvodu nedostatku iných vhodných služieb opustiť tento systém. Viniť z toho miestne samosprávy ani samotný systém práce nie je možné, ale boli by potrebné také opatrenia, ktoré by zriadili nejakú organizáciu s politickou a finančnou právomocou na to, aby vybudovala a zosúladila inštitucionálny systém komplexného a diferencovaného riešenia. Zatiaľ v tej súvislosti neboli zmapované ani len potreby.

System je ekonomicky veľmi chaotický, vyvoláva rad problémov. Bolo by nielen ekonomicky životaschopnejšie uviesť činnosti, ktoré sa majú vykonávať, na otvorený trh práce, ale aj etickejšie, nehovoriac o tom, že tam umiestnení uchádzači o prácu si môžu ľahšie udržať kompetencie potrebné pre trh práce. Na to je potrebné samozrejme, zabezpečiť že príslušné dotknuté inštitúcie (ide o verejné inštitúcie!) budú mať primeraný rozpočet, aby si tieto produkty a služby vedeli zakúpiť na trhovom základe.

Popri tom by sa mali zväžiť spôsoby rozlíšenia miezd osôb zamestnaných v systéme verejne-prospešných prác, aby tieto mzdy (aj keď by nevedeli sledovať pracovné výkony) sa k nim minimálne priblížili. Mohlo by to tiež uľahčiť prechod medzi verejno-prospešnými prácami a trhom práce a umožniť časti tých neschopných vstúpiť na trh práce sa postupne prispôbiť jeho očakávaniam. Na to je však potrebný iný, oveľa pružnejší ako súčasný systém, ktorý by vedel na základe potrieb poskytnúť primeranú pomoc.

[1] Ďalej budeme používať verejno-prospešné zamestnávanie a verejno-prospešné práce ako synonymum.

[2] Zdroj neuvádza, o aký typ údajov ide. Na základe ich veľkosti možno predpokladať, že ide o počet epizód.

[3] Podľa literatúry sa zdá, že tento rozvoj osídlenia súvisí hlavne s údržbou infraštruktúry osídlenia, takže ide skôr o činnosť uľahčujúcu fungovanie samoprávy, nie o skutočný rozvoj, napriek tomu, že zveľadené prostredie môže byť skutočne znakom rozvoja.

[4] Databázy boli vytvorené na základe žltých buniek.

[5] Slovenské skúsenosti sú založené na odbornej literatúre a výskume Gábora Lelkesa.

[6] Na jednej lokalite navštívenej autorom sa zistilo, že takýto sociálny podnik sa môže úspešne spustiť iba vtedy, ak by okrem vytvoreného konceptu mohol komplexne využívať možnosti financovania, čiže pre navzájom súvisiace činnosti by si vedel zadovážiť podporu z rôznych fondov.